

Ş.T.BÜNYADOVA

tarix elmləri doktoru, professor

e-mail: shirin_bunyad@mail.ru

: <https://orcid.org/0009-0004-2344-4920>

AMEA Arxeologiya və Antropologiya İnstitutu

(Bakı şəh., İstiqlaliyyət küç., 30)

10.62021/0026-0028.2025.4.223

AZƏRBAYCANLILARIN MƏDƏNİYYƏTİNDƏ YAYLIQ **(şifahi və yazılı ədəbiyyat nümunələri əsasında)**

***Xülasə.** Məqalədə baş örtüyü olan yaylığın Azərbaycan xalqının mədəniyyətində bir dəyər kimi əhəmiyyəti təqdim olunan nümunələr sayəsində əsaslandırılır. Xalqımızın maddi nümunələrə yüklədiyi məna etnoqrafik nöqteyi-nəzərdən araşdırılır. Yaylığın başa bağlanması qədim xalqımızın öz keçmiş ənənələrinə sadiq qalaraq ona olan hörmətindən doğur. O özündə ümumən həm ənənələrə, həm də böyüklərə, kişilərə hörməti ehtiva edir. Kiçikyaşlı qız uşaqları belə isti və soyuq havalarda başına yaylıq örtürdülər ki, bu da onun qoruyuculuq funksiyasını göstərir. Yaylıq həm sevgi, həm də ayrılıq rəmzi sayılmış, yaşınma vasitəsi olmuş, dini çalar qazanmış və bəxşiş kimi hədiyyə edilmişdir. Yaylıq qadınlara məxsus estetik gözəlliyi əks etdirir.*

***Açar sözlər:** Azərbaycan, yaylıq, baş örtüyü, dəyər*

Giriş

Yaylığın etnoqrafik predmet kimi izahı bütövlükdə Azərbaycan xalqının mədəniyyətində, tarixində və eləcə də etnoqrafik cəhətdən adət-ənənələrində rolunu göstərməklə öyrənmək olar. Onun geyinilmə tərzini, istifadə qaydasını, kəsb etdiyi simvolik mənasını, eləcə də zaman və məkanda bir dəyər kimi təkamülünü təhlil etmək lazımdır.

Müxtəlif xalqların mədəniyyətində qadınlara məxsus baş örtüyündən istifadə olunur. Adi baş geyimi, maddi mədəniyyət ünsürü kimi görünərsə də, o etnoqrafik baxımdan xalqın mədəniyyəti barədə müəyyən qədər də məlumat mənbəyini təşkil edir. İstifadə yerinə görə yaylıq məişəti və hətta cəmiyyətdə baş verən tarixi prosesləri dərinlən anlamaq üçün kömək edir.

Yaylığın yaranma tarixi barədə fikir söyləmək çətindir. Lakin onun yaranmasının qədim köklərə malik olduğunu şübhəsiz qeyd etmək olar. Yaylıqdan dünyanın əksər xalqları istifadə etmişdir. Adına Orta əsrlər müəlliflərinin əsərlərində rast gəlməyimiz onun məişətdə istifadəsinin ölkəmiz ərazisində hələ qədimlərə aid olduğunu deməyə əsas verir.

Etnik və dini mənsubiyyətin, sosial statusun göstəricisi kimi bağlanma şəklinə, rənginə və bəzəklərinə görə yaylıqlar bir-birindən fərqlənmişdir. Yaşa görə də yaylıqlar dəyişirdi. Ərli qadınlar ənənəyə riayəti göstərərək mütləq başlarını bağlayırdılar. Bu onların bağlılığını, sədəliyi və təvazökarlığını göstərirdi. Yaylıqların rəng çalarlarının da mühüm rolu vardı. Belə ki, toy ilə dəfn mərasimlərində taxılan baş örtükləri rənglərinə görə fərqlənirdi. Təbii olaraq dəfn rəngləri əksəriyyətlə qara və tünd göy rəngində olurdu. Toy mərasimində isə daha açıq və şux rənglərdən istifadə edilirdi. Deməli, baş örtüyünün tətbiqi mərasimin mahiyyətinə uyğun gəlirdi. Yaylıq ailə vəziyyətinə, əxlaqi dəyərlərə və bir sözlə, həyat tərzinə uyğun idi. Bu da onun əsrlərlə istifadədə qalmasına dəlalət edir.

Xalq yaddaşının bir elementi kimi rəqs ansambllarında baş örtüyündən istifadə edilir. O qadın gücünü əks etdirməklə, milli fərdiliyə çevrilir. Etnoqrafik mənbə kimi yaylıq vasitəsilə xalqın dəyərlərini, ruhunu bilmək olur.

Əsas hissə

Hər bir xalqın mənəvi mədəniyyətində onun dünyagörüşünə və təsəvvürlərinə sirayət edən bir sıra məsələlər vardır. Belə əhəmiyyət kəsb edən məsələlərdən biri maddi nümunələrdən olan geyimlərə verilən dəyərle bağlıdır. Tarixən namus rəmzi sayılan kişi papağına olduğu kimi qadın baş geyimi yaylığa da özünəməxsus mənalara yüklənmişdir.

Azərbaycan xalqının geyim mədəniyyətində bir sıra əşyalara xüsusi dəyər qazandırılması məlumdur. Bu xalqın əsrlər boyu yaşatdığı sabit adət və ənənələrlə bağlıdır. Təbiidir ki, əşyalara yüklənən dəyər və ya məna çaları birdən-birə yaranmamışdır. Əşyalara verilən məzmun dəyəri müəyyən zaman kəsində formalaşmışdır. Toplum bu dəyəri yaşatmaqda maraqlı isə həmin əşya məişətdə uzun müddət istifadə olunur. Belə əşyalardan biri olan qadınların baş örtüsü yaylığa şal, dəsmal və ya örpək də deyirlər. Bu baş yaylağından bir növü də kəlağayıdır.

Tətbiqi yerinə görə yaylıq müxtəlif mənalara kəsb edir. Məsələn, dini müstəvidə baş örtüyünə verilən dəyər onu vacib element kimi xüsusilə fərqləndirir. Məscidə gedən qadınlar başlarına örpək salmalıdırlar. Əgər yaddan çıxıb aparmayıblarsa, orada onlara yaylıq verilir. Bu təkcə müsəlmanlara aid davranış deyildir. Belə ki, rus pravoslav kilsələrinə də gələn qadınlar da ora başı açıq girmirlər. Bundan əlavə baş örtüyündən istifadə müxtəlif məzhəblərə məxsus qadınların ənənəsidir. Katolik, Anqlıkan, Lüteran, Kalvinist və s. dini inanc sahibləri olan qadınlar kilsə mərasimləri zamanı başlarını örtürlər. Müasir dövrdə məsələyə etinasız yanaşma sayəsində bu qayda tətbiq olunmur. Rusiya, Hindistan, Cənubi Koreya, Pakistan, Rumıniya, Ukrayna, Efiopiya kimi ölkələrdə kilsələrdə ənənəvi şəkildə yaylıq taxmaq ənənəsi hələ də qalmaqdadır.

Yeri gəlmişkən, onu qeyd edək ki, yaylıq təkcə Azərbaycan xalqı üçün dəyər kəsb etmir. Onun başqa xalqlar üçün də eyni mahiyyətli əhəmiyyəti vardır. Belə ki, qadın yaylığının bəşirçilik simvolu olması özünü dava şəraitində büruzə verir. Məsələn, xevsurlarda bir-birinə qəzəblə hücum edən tərəfləri saxlamağın yalnız bir yolunu qeyd edən Əsəd bəy belə yazır: “bir qadın, yaxşı olar ki, cavan qız olsun, yaylığını açıb vuruşanların arasına atır. Bu anda rəqiblərin ikisi də xəncərlərini qınına qoymalıdır, qızın qarşısında sağ dizini yerə qatlayıb döyüş meydanından şəərəflə çəkilməlidir. Bəzən savaşıqlar yaylığı ortadan iki yerə bölüb hərəsi bir parçasını götürür, qızın saxladığı döyüşdən nişanə kimi saxlayırlar” [13, s. 117]. Bu adət Qafqaz xalqlarının əksəriyyətində öz varlığını uzun müddət qoruyub saxlamışdır. Qadın yaylığına hörmət onun namusuna verilən qiymət kimi dəyərləndirilməlidir.

Ağdamın Qərvənd kəndinin kolxoz sədri, sonralar rayonun icra komitəsinin sədri işləmiş Sosialist Əməyi Qəhrəmanı, SSRİ Ali Sovetinin deputatı, üç dəfə “Lenin” ordeni almış Xuraman Abbasova yük maşınlarından birinin üstünə çıxaraq başından açdığı örpəyini izdihamın qarşısında yerə ataraq ola biləcək faciəvi hadisənin qarşısını almağa nail olur. Hətta sovet şairi Yevgeni Yevtuşenko Xuraman Abbasovanın bu addımından ilhamlanaraq ona “Örpək” adlı şeir həsr etmişdir.

Qafqazın qəza-qədərindən gəlir bu adət:

Savaş varsa, qırğına atılıbsa əl,

Xeyirxah və nəcib qadın şüuru

Atır ortalığa keçilməz örpək.

Sən də, Ağdamlı Xuraman xanım,

Beləcə çıxartdın öz örpəyini

Göz yaşları içində Yaroslavnatək

Hamı itirdikdə ağıl, vicdanını.

Bu örpək üstündən rəzalətdir atlamaq.

Xəyalıma gəlir: iki erməni bacı
 Göz yaşları içində örpəkdə toxuyur
 Əsrlərdən gələn iztirab naxışını.
 Yəni qardaşlığı qırğında öldürəcəyikmi?
 Qan qardaşlarıyıq biz, qan düşməni yox.
 Mühəribədə axıdılmış iyirmi milyonun
 Qanı qardaş edibdir bizi.
 Əsgər dostluğu Qafqaz övladlarını
 Rus kəlməsi "bratok"la birləşdiribdir!
 Və qardaşlıq məzarının palçığı
 Zərif ağırlığıyla örpəyi basıb,
 Örpək dualarla Vətənə sarılıb
 Əskəranda qan davasına mane olaraq
 Qurandan, İncildən, bütün dahi kitablardan
 Müqəddəs səhifəyə dönübdür.
 Sumqayıtın göz yaşlarıyla islanmış örpək
 Özü dağ qranitindən də ağır olub
 Ağlasa da gizlincə, qoymadı ki,
 Bircə damla göz yaşı da qalsın ayaqlar altı.
 Nəfəs alırdı sanki canlıtək örpək,
 O pıçıldayırdı torpağın köksünə düşüb.
 Örpək-torpaq – indi onlar qoşaydı
 Mümkünsüzdü atlamaq ikisini birdən.
 Bir göz qırpımında toqquşdu aləm,
 Bütün göz yaşları, qan və ölü bədənələr.
 Amma örpəyi görüb qanı unutdu
 Etdiyi hədələr, çəkildi geri.
 Qılıncla tən bölünmüş bir örpək
 Adi ləçək kimi,
 Demək olar, səssizdir.
 Ancaq keçilməz örpək
 Gözü qan tutmuş kütlənin içinə atıldıqda
 Demək olar, divanədir.
 Xeyirxahlığın ağlasığmaz dəliliyi –
 Bizi xilas edən tək odur.
 Xanım, xanım, nə olardı atsaydın
 Örpəyini Belfasta, Qəzzaya qədər!
 Əfqan şahini itiləyir caynağını
 Böyük səhrada al ulduzlu toqqaya.
 Ah, keçilməz örpək,
 Hər gənc ömrün sərildin sən önünə!
 Ah, kaş ki, kosmos bütünlüklə
 Rusiya ilə Amerika arasında
 Nüvə savaşının keçilməz örpəyi olaydı,
 Ölməyəydik heç birimiz!
 Xanım, arxayınam sülhün asıldığı o tükə
 Qırğına can atan o kütlənin
 Qarşısını kəsən keçilməz örpəkdə
 Bizə pıçıldayırdı erməni dilində
 Sənin dən düşmüş azərbaycanlı saçın [10]!

Yaylıq atmaq və ya göndərməyin müxtəlif mənalıdır. Əgər yaylıq atmaq münafiqənin qarşısını alırsa, onun müsbət mənada kəsb etdiyi əhəmiyyət sevilir. Fəqət kişiə yaylıq göndərilirsə, bu onu alçaltmaq, təhqir etmək məzmunu daşıyır. Bu məsələ dastanlarımıza da sirayət etmişdir. Məsələn, Koroğlu dastanında deyilir: “Telli xanım aşiq Cünundan Koroğlunun tərifini eşitdi, əzəl ona xələt verdi, sonra əlinə qələm alıb Koroğluya belə bir namə yazdı: “Koroğlu, sənin iyidlik tərifini eşitdim. Gəlib məni aparsan, bu hünər sənə halal olsun, apara bilməsən kişiliyi yerə qoy, başına yaylıq ört” [12, s.12]. Kişi üçün “başına yaylıq ört” deyilməsi ona edilən ən ağır təhqirdir. Çünki yaylığı başına qadınlar örtər.

XI əsr şairi İskafi Zəncani yazır:

*Yaylığa layiq olan başda görüb əmmamə,
Deyirəm heyrət ilə: heç yaraşır əqli kəmə [3, s. 36]?*

Burada o qeyd olunur ki, başına əmmamə qoymağa layiq olmayan ağıldan kəm kişi başına yaylıq bağlasa yaxşıdır.

K.Mahmud baş yaylığını eşüklik deyər göstərir və həm də eşüklik barçının adını çəkir, yəni baş yaylığı tikmək üçün hazırlanan ipək parçanın olduğunu qeyd edir [14, s. 207]. Deməli, hər parçadan da yaylıq olmur. Mahnılarımızdan birində qadını təsvir edərkən “tirmə şal var başında” deyilir.

Ailə məişətində yaylığın özünəməxsus yeri olub. Keçmişdə belə bir adət olub ki, qız bəyəndiyi oğlana öz qırmızı rəngli baş örtüyünü verirdisə, bu birbaşa razılıq əlaməti kimi qəbul olunurdu. Elçilər bu yaylığı elçilik zamanı qız evinə göstərməklə onun əvvəlcədən razı olduğunu valideynlərinə eyham edirdilər [17, s. 355]. Yaylığın bəyənilən oğlana qız tərəfindən verilməsi başının ona bağlanması, el içində adının onunla bərabər çəkilməsinə, ona mənsub olub nikahını qəbul etməsinə razılıq əlamətidir [7, s. 28].

Elçilikdən sonrakı mərhələ olan nişan mərasimində gəlin qıza gətirilənlər içərisində baş örtüyü mütləq olardı. Baş örtüyü qızın başının məhz nişanlandığı adama bağlandığına işarədir. Azərbaycanın bütün bölgələrində bu adətə riayət olunub. Məsələn, bölgələrimizin əksəriyyətində olduğu kimi Qubada “üzük-şal nişan” adlanan nişan mərasimi haqqında verilən məlumata əsasən burada şirni içiləndən bir neçə gün əvvəl oğlan tərəfin qadınları qızıl üzük və baş örtüyü alıb qız evinə gedirlər. Qız evinin hazırladığı yeməklər yeyildikdən sonra isə adaxlı qızın başına örtük atılır, barmağına üzük taxılır. Sonra oğlan tərəfin gətirdiyi müxtəlif hədiyyələr qızın başına yağdırılır. Qıza gətirilən əşyalar isə bunlardan ibarət olur: ipək corab, şal, xələt, üzük, sırğa, qabaqlıq, sancaq və s. [8, s. 51-52]. Azərbaycanda üzük və baş örtüsü olan şalın gətirilməsi nişan mərasiminin başlıca əlaməti idi. Bundan əlavə şirniyyat şeyləri də gətirilirdi [5, s. 182].

Nişan mərasimi zamanı “qızın başına iki qat çarşab salıb ayaq üstündə, üzü qibləyə doğru dayandırardılar. Bir nəfər başibütöv arvad irəli gələrək, qız üçün gətirilmiş şalı onun başına salardı, sonra onun sağ əlini çarşabın içindən çıxarıb, oğlan tərəfindən göndərilən üzüyü şəhadət barmağına taxardı. Bundan sonra qız əlini yanına salardı. Buna üzük-şal deyilərdi” [4, s. 56].

Məlumatlardan aydın olur ki, xınayaxdı zamanı (toydan bir gün qabaq) masa üzərinə qırmızı rəngdə örtük salınır. Güzgü, şam, xına sinisi onun üzərinə qoyulur. Gəlinin yanında sağdış, soldış oturur. Qız anası onlara hədiyyə olaraq çiyinə salmağa şal və ya yaylıq təqdim edir. Oğlan evi tərəfindən gətirilən xonçada qızın çiyinə salınan şal olur [7, s. 62].

Yaylıq eyni zamanda yaşınma məqsədilə başqalarından üzünü gizlətmək üçün istifadə edilirdi. Yaşınma adəti barədə Hacı Qadir Qədirzadə ətraflı məlumat vermişdir [18, s. 64-80]. Tədqiqatçı onu deyər kimi təqdim etsə də, məlumatçı bu adəti bəyənmirdi və qeyd edirdi ki, evə yad adam gələndə yaylığın ucunu ağzımda tuturdum [15]. Banin (Ümmülbənin) yazır ki, nənəsi kişilərlə danışarkən əsl müsəlman qadını kimi yaşanırdı [6, s. 35]. Sonralar yaşınma tamamilə aradan çıxmışdır. Fəqət kəndlərdə yaşlı qadınlarda yaylıq örtmək adəti hələ də qalır.

Yaylıq ötməyə qız uşaqlarını kiçik vaxtlarından alışdırardılar. Balaca qızlar böyüklərdən görüb-götürərdilər. Həm də yaylıq isti və soyuqdan qorunma vasitəsi idi. Məişətdə istifadə olunan yaylığın dəyəri haqqında mahnılarda da bəzi məqamlar özünü göstərir. Məsələn,

Qız:

*Anamdan bir yaylıq aldım,
Heç bilmirəm harda saldım.
Səndədirsə, ver yaylığı,
Yaylıq salar ayrılığı, gülüm,
Gözəl oğlan, ver yaylığı.
Yaylıq salar ayrılığı, yarcan,
Gözəl oğlan, ver yaylığı.*

Oğlan:

*Yaylığını tanı, ay qız,
Məndə yaylıq hanı, ay qız?
Kim deyir, yaylıq məndədir?
Bəlkə qalıb, çəməndədir, ay gözəl,
Gəl axtar, tap yaylığını.*

Qız:

*Ay kələkbaz oğlan, oğlan,
İnciyərəm səndən, inan.
Gəlməsə yaylıq qarşıma,
Xəbər verrəm qardaşıma, yar, yarcan,
Gözəl oğlan, ver yaylığı.
Xəbər verrəm qardaşıma, yarcan,
Gözəl oğlan, ver yaylığı.*

Oğlan:

*Qurban olum göz-qaşına,
Gedib demə qardaşına.
Sevgilindən, gəl incimə,
Yaylıq məndədir, gözəllər gözəli,
Al, ay gözəl, al yaylığı [9].*

Yaylığın ayrılıq saldığına inamın olduğu da mahnının sözləri vasitəsilə bir daha qeyd olunur. Əl dəsmalı kimi o da ayrılıq simvolu kimi qəbul edilir.

Mahnılarımızdan birində yaylığın yadigar kimi saxlanılmasına işarə olunur:

*Miz üstə yaylıq,
Dəymədim, qaldı,
Ona dəymərəm,
O yadigardı...
Yeri, yeri mən də gəlim dalınca,
Dəsmal elə apar məni yanınca [11].*

Əslində buradakı dəsmal sözü dedikdə kiçikölçülü əl dəsmalı deyil, məhz yaylıq nəzərdə tutulur.

Yaylıq anadan qıza keçən ən dəyərli mirasdır. Bunu məlumatçı da təsdiqləyərək rəhmətə getmiş anasından qalan şalı yadigar saxladığını qeyd edir [16]. Belə hallara çox rast gəlmək mümkündür. Azərbaycanın ərazisində yaylıq (Şəkiddə ipək kəlağayı) istehsal olunduğuna görə yerli tələbatı demək olar ki, ödəmişdir. Yaylıq ən yaxşı hədiyyə sayılmışdır. Məlumatçı bildirir ki, şəkili dostuna qonaq getmiş atasına evdəki xanımının və qızlarının sayına görə yaylıq bağışlanmışdır [16].

Elə folklor nümunəsi yoxdur ki, orada yaylığın adı çəkilməsin. Bayatılarda yaylıqla bağlı məqamlar belə əks olunur:

*Boz at mindim, boz oldu,
Yorğa sürdüm, toz oldu.
Qız yaylığı düşübən,
Mən götürdüm, söz oldu [2, s.113].*

*Bulaq başı toz olar, haxışta,
Üstü dolu qız olar, haxışta,
Əyil dəsmalın götür, haxışta,
Mən götürsəm söz olar [2, s.107].*

Birinə məxsus yaylığa başqasının toxunması arada söz qoşulmasına səbəb ola bilər. Mahnıda da məhz bu xüsüs özünü büruzə verir.

Yaylıqdan əyləncəli oyunlar zamanı da istifadə edilirdi. Məsələn, “nizədəsmal” adlanan “oyunda bir oğlan ilə qız rəqs edir, oğlan nizə ilə qızın əlində tutduğu və üzərinə dairə çəkilməmiş dəsmalı nişan almalı, qız isə dəsmal ilə özünü qorumalı idi. Dəsmaldakı dairə nizələndərsə, oğlan qalib gəlir, əks halda meydana başqa oğlan daxil olur və oyun yenidən təkrar edilirdi” [1, s. 157]. Bildiyimiz kimi rübənd qadınların istifadə etdiyi üz örtüyüdür. Məndil – ənənəvi yaylıqdır ki, “ifaçı nəql boyu bu yaylığı boynuna sarıyır yaxud, sadəcə çiyinə ataraq qadın surəti adından danışan zaman onu ağzına tutur, sanki yaşınırdı və s.” [1, s. 138]. Deməli, əyləncələrdə də yaylıqdan istifadə olunur.

Nəticə

Belə nəticə hasil etmək mümkündür ki, yaylığın başa bağlanması qədim xalqımızın öz keçmiş ənənələrinə sadıq qalaraq ona olan hörmətindən doğur. O özündə ümumən həm ənənələrə, həm də böyüklərə, kişilərə hörməti ehtiva edir. Kiçikyaşlı qız uşaqları belə isti və soyuq havalarda başına yaylıq örtürdülər ki, bu da onun qoruyuculuq funksiyasını göstərir. Yaylıq həm sevgi, həm də ayrılıq rəmzi sayılmış, yaşınma vasitəsi olmuş, dini çalar qazanmış və bəxşiş kimi hədiyyə edilmişdir. Yaylıq qadınlara məxsus estetik gözəlliyi əks etdirir. Təmizliyi, təvəzökarlığı, qadının kişiye mənsubiyyətini, yaşını və sosial statusunu əks etdirən yaylıq bir dəyər kimi əsrlər boyu əhəmiyyət kəsb etmişdir. Kəlağayı isə onun bir növü olmaqla ənənəvi mədəniyyətin rəmzinə çevrilmişdir.

Məqalənin elmi yeniliyi: Məqalənin başlıca elmi yeniliyi, Azərbaycan xalqının mənəvi mədəniyyətində, dünyagörüşündə, mental düşüncəsində məişətdə istifadə olunan maddi mədəniyyət nümunəsi kimi yaylığın yeri, dəyər kəsb etməsi, onun bir mədəni rəmz kimi funksiyalarının araşdırılması və s. ilə bəlidir. Məqalədə, həmçinin yaylığın xanımların geyimində sadəcə bir baş örtüsü kimi deyil, eyni zamanda milli kimliyin, ritual və mərasim davranışlarının, eləcə də sosial statusun göstəricisi olduğu dəlillərlə əsaslandırılmışdır.

Təbiiqi əhəmiyyəti: Azərbaycan etnoqrafiyası fənninin tədrisində, mədəni irsimizin təbliğində və muzeylərdə təqdimatında məqalədən istifadə oluna bilər.

Ədəbiyyat

1. Aslanov, E.M. El-oba oyunu, xalq tamaşası / E.M.Aslanov, – Bakı: İşıq, –1984, – 152 s.
2. Azərbaycan klassik ədəbiyyatı kitabxanası: [20 cildə] / – Bakı: Elm, –c.1. –1982, – 510 s.
3. Azərbaycan klassik ədəbiyyatı kitabxanası: [20 cildə] / – Bakı: Elm, –c.2. – 1989, – 424 s.
4. Babayeva, R. Quba şəhərinin toy adətləri / R.Babayeva, – Bakı: Elm və təhsil, – 2022, –152 s.

5. Бабаева, Р. Материалы для изучения свадебных обрядов на Абшероне в прошлом / Azərbaycan Etnoqrafik Məcmuəsi. – c.1., – s. 177-190.
6. Banin (Ümmülbənin). Qafqaz günləri / Banin. – Bakı: Qafqaz, – 2006, – 240 s.
7. Bünyadova, Ş. Orta əsr Azərbaycan ailəsi / Ş.Bünyadova, – Bakı: Elm, –2012, – 384 s.
8. Çələbizadə, Ə. Quba – dövrün adət və qaydaları (XIX-XX əsrin 20-30-cu illəri) / Ə.Çələbizadə, – Bakı, – 2009, –364 s.
9. [https://az.wikipedia.org/wiki/Yayliq\(xalq mahnısı\)](https://az.wikipedia.org/wiki/Yayliq(xalq_mahnısı))
10. <https://kulis.az/news/5044>
11. <https://sozmusiqi.wordpress.com/az/folksong/uca-daglar-basinda-ceyran-balalar>
12. Koroğlu dastanı / – Bakı: Lider, – 2005, – 552 s.
13. Əsəd bəy. Qafqazın on iki sirri / Əsəd bəy. – Bakı: Qanun, – 2014, – 308 s.
14. Kaşğari, M. Divanü lüğat-it-türk: [4 cildə] / M.Kaşğari, – Bakı: Ozan, –c.1. –2006, – 512 s.
15. Məlumatçı Əhmədova Fazilə İbrahim qızı, 1938 -ci il təvəllüdlü (Ağdamın Zəngişalı kəndi)
16. Məlumatçı Qeyisova Validə Həsənbala qızı. (Bakı, Şüvəlan kəndi, 1952-ci il təvəllüdlü)
17. Qeybullayev, Q. Azərbaycanlılarda ailə və nikah. (XIX əsr və XX əsrin əvvəlləri) 2 hissə / Q.Qeybullayev, – Bakı: Elm, – 1994, – 499 s.
18. Qədirzadə, H.Q. Milli-mənəvi dəyərlərimiz. Bayramlar, mərasimlər, adətlər, münasibətlər / H.Q.Qədirzadə, – Naxçıvan: Əcəmi, – 2012, – 128 s.

Sh.T.Bunyadova

Headscarf in the Culture of Azerbaijanis (based on oral and written literature)

Summary

The article substantiates the importance of the headscarf as a value in the culture of the Azerbaijani people using the presented examples. The importance that our people attach to material objects is considered from an ethnographic point of view. Tying a headscarf is due to the respect of our ancient people for their past traditions. In general, it includes respect for both traditions and for elders and men. Young girls wore a headscarf on their heads in both hot and cold weather, which indicates its protective function. The headscarf was considered a symbol of both love and separation, was a means of mourning, acquired a religious connotation and was given as a gift. The headscarf reflects the aesthetic beauty inherent in a woman.

Keywords: *Azerbaijan, headscarf, headdress, value*

Ш.Т.Бунятова

Косынка в культуре азербайджанцев (на материале устной и письменной литературы)

Резюме

В статье на представленных примерах обосновывается значение платка как ценности в культуре азербайджанского народа. С этнографической точки зрения рассматривается значение, которое наш народ придаёт материальным предметам. Повязывание платка обусловлено уважением нашего народа к своим прошлым традициям. Оно в целом включает в себя уважение как к традициям, так и к старшим и мужчинам. Молодые девушки носили платок на голове и в жаркую, и в холодную погоду, что указывает на его защитную функцию. Платок считался символом как любви, так и разлуки, был средством траура, приобретал религиозный оттенок и дарился как подарок. Платок отражает эстетическую красоту, присущую женщине.

Ключевые слова: *Азербайджан, косынка, головной убор, ценность*

Rəyçi: tarix e.d. Ə.S.Əhməd

Redaksiyaya daxil olub: 22.09.2025